

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТА СУБ'ЄКТОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Визначені показники становлення студента як суб'єкта діяльності. Показані необхідні умови для становлення студента суб'єктом педагогічної взаємодії.

Постановка проблеми. Важливим чинником підвищення ефективності у вищій школі є рівень організації навчального процесу, впровадження новітніх технологій навчання та забезпечення мобільності студентів. При зростаючих потоках наукової інформації, репродуктивне засвоєння студентом повного обсягу знань стає вже не мислимим. Необхідна і актуальна модернізація навчального процесу вищої школи шляхом збільшення обсягів самостійної роботи, індивідуалізації навчання, введення новітніх технологій. На сьогодні часто студент та й викладач залишаються заручниками застарілих підходів, а то й авторитарної педагогіки. Існуюча парадигма освіти не відповідає вимогам постіндустріальної або інформаційної цивілізації, бо спрямована на пізнання світу, дає знання про світ та його закони. Критерієм розв'язання типових задач для даної парадигми освіти є вірність або невірність розв'язку, вплив духовних факторів на розв'язок задач не враховується [1]. Інноваційна освіта враховує основне протиріччя сучасної системи освіти - це протиріччя між швидким темпом приросту знань в і сучасному світі та обмеженими можливостями їх засвоєння індивідом. Це протиріччя спрямовує педагогічну теорію перейти до нового ідеалу - максимального розвитку здатності людини до самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень. Проблема відношень сучасного педагога та навчаємого є одним із актуальних питань як для педагогіки, так і педагогічної психології. Ця проблема досліджувалася А.Ю. Гордіним, Є.Б. Орловою, Н.Ф. Радіоною, Е.І. Кіршенбаумом, Ш.А. Амоношвілі, Л.М.Страховою, Я.Л. Коломінським та іншими.

Метою даного дослідження є виявлення необхідних психологічних умов організації навчання у вищій школі для становлення студента суб'єктом педагогічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Вища школа повинна давати цілісне уявлення про сучасну природно-наукову картину світу, закласти науковий фундамент для оцінки наслідків професійної діяльності, сприяти творчому розвитку особистості та адекватному вибору індивідуальної програми життя на основі пізнання особливостей, потреб та можливостей людини. Це передбачає побудову навчально - виховного процесу вищої школи на основі синергетичного та акмеологічного підходів. Згідно цих підходів робота всіх викладачів повинна бути спрямована на формування у студентів сутнісних системних знань, створення у них цілісних уявлень не тільки про наукову теорію та її структуру, але й про кожний елемент теорії: поняття, основні положення або закони та їх наслідки. Крім того у вищій школі повинні бути створені умови для розвитку творчого потенціалу кожного студента; забезпечення студента як суб'єкта діяльності знаннями та технологіями, що дозволять йому мати можливість для успішної самореалізації в різних сферах діяльності, зокрема і в майбутній професійній діяльності; формування здатностей у студентів до саморозвитку, самоосвіти та самоконтролю. Як зазначає О.Г. Балл, зростає попит на якості, які властиві високорозвиненій особистості. Суттєве місце посідає серед них і здатність до самостійного оволодіння новими знаннями та вміннями. За висловом К. Роджера, освіченим тепер можна вважати тільки того, хто навчився вчитися. [2] Згідно з гуманізацією освіти необхідно внести діалогічні засади у педагогічну взаємодію. Гуманістично орієнтовані соціальні стосунки повинні будуватися на наступних принципах: на принципові поваги до партнера; на принципові прийняття партнера таким, який він є, і водночас орієнтації на його найвищі досягнення (реальні та потенційні), на перспективу, що відкривається перед ним; на принципові поваги до себе; на принципові

конкордатності (згоди учасників діалогу щодо базових знань, норм, цінностей цілей, якими вони керуються); на принципові толерантності, який конкретизується як презумпція прийнятності; на принципові найповнішого використання потенціалу культури, входження конкретного діалогу у "великі діалоги, через які культура функціонує й розвивається". Діалогічний тип стосунків на відміну від авторитарного та маніпулятивного підходу відносно побудови взаємодії передбачає не лише взаємну повагу і настанову на співпрацю, але й готовність конструктивно скористатися у цій співпраці думками й пропозиціями один одного і, навіть, змінити свої позиції.

Сенс усіх змістових змін в освіті полягає в зміні напрямку педагогічного процесу на становлення особистості навчаємого, який повинен стати рівноправним учасником педагогічного процесу: він має право на власну думку й власну помилку, відчуті її наслідки і зробити певні висновки. Лише так він може усвідомлювати свої можливості, самоутверджуватися [3].

Визначається пріоритетність суб'єкт - суб'єктних, партнерських відносин в педагогічній взаємодії над суб'єкт - об'єктними, субординаційними відносинами. Без кардинальної переорієнтації гуманізація та демократизація

школи (вищої школи) залишиться лише добрим побажанням, бо головним в цьому процесі є олюднення взаємовідносин [4]. Формування педагогічно доцільних міжособистісних відносин у вищій школі повинно починатися з орієнтації навчально - виховного процесу на особистість кожного студента, визнання його вищою цінністю. Педагог вищої школи повинен сприяти подальшому становленню особистості кожного студента, вчитися бачити її в ньому незалежно від віку та навчальних успіхів, повинен сприяти ствердженню відносин рівноправності та прийняття його як вищої цінності. За С. Д. Максименко необхідне спрямування вітчизняних досліджень на розробку та втілення інноваційних моделей педагогічного і спілкування в навчально - виховний процес сучасної школи. У рамках теорії розвивального навчання в цій галузі виконано на диво мало робіт, а водночас специфіка діяльності вчителя у цій системі має принципові відмінності[5]. Найбільш оптимальні умови для проявлення студента як суб'єкта діяльності створюються під час впровадження особистісно-діяльнісного підходу до навчання. Цьому може сприяти розробка та впровадження освітніх програм на відміну від навчальних програм. Згідно з розробками І. С. Якиманської освітня програма повинна мати індивідуалізований характер та побудована так, щоб сприяти виявленню та структуруванню суб'єктного досвіду навчаємого, його узгодженню з соціально-значущим досвідом. Другою її особливістю є можливості репрезентації змісту в різній формі: словесній, графічній, знаково - символічній, змішаний. Важливою особливістю даної програми є забезпечення можливості роботи із її змістом різними способами навчальної роботи. Для цього потрібно включити до неї не тільки знання (понять, законів), але й метазнання, тобто знання організації наукової інформації, прийомів її використання, правил перетворювання. Наявність в освітній програмі метазнань забезпечує не тільки її розвиваючий ефект, але й сприяє становленню дослідницького мислення навчаємого, що відповідає природі його активної життєдіяльності [6]. В освітній програмі викладення знань не повинно стати самоціллю. Вони повинні використовуватися як засіб для виконання різних видів інтелектуальної діяльності. В навчальній програмі головною метою є спрямованість на оволодіння знаннями, вміннями, навичками, а розумовий розвиток є побічним продуктом впровадження даної програми. В освітній програмі основна увага повинна приділятися подальшому розвитку особистості студента як індивідуальності, як суб'єкта діяльності. Освітня програма має забезпечити розвиток різних форм мислення як рівноцінних та значущих для особистості кожного навчаємого. Функцією освітньої програми є формування освіченості. Освіченість - це властивість особистості, яка заключається в спрямованості на самовдосконалення (самопізнання, самовизначення, самореалізацію). Під керівництвом І.С. Якиманської розроблено чотири основних критеріїв, які необхідні для розробки освітніх програм. Для реалізації освітньої

програми необхідний свій освітянський простір, який базується на особливому типіві відносин між педагогом та тим, хто вчиться, особливому типіві педагогічної взаємодії. Процес обміну змістом знань повинен бути спеціально організованим через аналіз зустрічі "Моє та Ваше". Особистісно-орієнтований освітній процес є системною побудовою взаємозв'язків процесів навчання, спілкування, розвитку, учіння. Якщо навчаємий (студент) за традиційною системою навчання (у вищій школі) виконує навчальні дії не тому, що бажає вчитися, а тому, що його заставляють, то він не є суб'єктом учбової діяльності (учіння) [7]. Суттєвим показником студента як суб'єкта учбової діяльності (учіння) є його вміння виконувати всі види та форми даної діяльності. Але спеціальні дослідження показують, що більшість студентів не вміють слухати та записувати лекцію, конспектувати літературу (в більшості випадків записується тільки 18 - 20% лекційного матеріалу). Вони не вміють виступати перед аудиторією (28,8%), вести суперечки (18,6%), давати аналітичну оцінку проблем (16,3%) [8]. Тому перед викладачами вищої школи виникає психолого - педагогічна задача формування студента як суб'єкта учіння професії. Для цього особливо треба використовувати період адаптації студентів на 1 курсі. Це потребує удосконалення навчально - виховного процесу у вищій школі через створення наступних необхідних умов: розробки та впровадження освітніх програм; знайомство та оволодіння педагогами, які бажають, принципами особистісно-діяльнісного підходу до навчання та втілення його в педагогічній діяльності; зміна викладачами, які бажають, своїх комунікативних навичок та вмінь авторитарної педагогіки на гуманістичні, конгруентні, конструктивні; збагачення базисного компоненту підготовки студента як майбутнього фахівця курсами, які спрямовані на формування вміння та бажання вчитися на першому курсі або на факультеті довузівської підготовки, а також оволодіння знаннями, прийомами удосконалення своєї пізнавальної діяльності на другому курсі, оволодіння техніками конгруентного спілкування з метою побудови на їх основі комунікативних вмінь та навичок на третьому курсі. Показниками становлення студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності згідно особистісно-діяльнісного підходу є: особистісне проявлення навчаємого в усіх навчальних ситуаціях; особистісне зростання та особистісна самоактуалізація студента; прояв активності студентом, його готовність до розв'язання проблемних задач у суб'єкт - суб'єктній педагогічній взаємодії; наявність пізнавально-професійних мотивів; прийняття навчально-професійної задачі та задоволення від її розв'язання.

Умовами, які б сприяли особистісному проявленню людини за К. Роджерсом повинні бути: виконання значущої діяльності, відвертість в словах та поведінці, що вимагає бажання висловлювати різноманітні почуття та відношення; прийняття інших людей - доброзичливе відношення до них як безумовних цінностей, незалежно від їх станів, поведінки та почуттів. Це прийняття іншої людини (студента педагогом) створює для неї теплоту та безпечність у відношеннях. З'являється захищеність, яка базується на любові та повазі. Прийняття іншої людини включає до себе розуміння почуттів та думок цієї людини [8].

Висновки. Необхідна розробка діагностичного інструментарію, спрямованого на виявлення особливостей розвитку у студентів здатності до прийняття себе та прийняття проблемних професійних задач, а також розробка практичних занять для розвитку здатності до прийняття у студентів.

Перспективою оновлення у вищій школі процесу навчання є створення таких умов з боку викладачів, для яких було б характерно прийняття та висока оцінка студента як особистості. Тоді студент зможе в цих відносинах досліджувати та розуміти свої якості, які були пригнічовані та з'ясувати, що стає цілісною особистістю, людиною більш схожою на ту, якою хотів би бути, більш самокерованим та упевненим у собі, здатним виразити себе, здатним успішно та спокійно розв'язувати життєві проблеми. Такі відносини між педагогом та студентом є відносинами "прийняття - демократичності".

Література:

- 1.Басова Н.В. Педагогика и практическая психология / Басова Н.В. / - Ростов-на-Дону: ФЕНИКС, 2000.- 416 с.
- 2.Балл О.Г. Сучасний гуманізм і освіта: соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Балл О.Г. – Рівне: Ліста-М, 2003. – 128 с.
- 3.Подоляк Л. Гуманізація освіти / Подоляк Л. // Психолог. - 2002. - № 4 — С. 11-14.
- 4.Рыданова И.И. Основы педагогики общения. - Мн.: Беларуская наука, 1998.-319с.
- 5.Максименко С. Генетичне дослідження психіки і особистості / Максименко С. / Психолог. - 2003.- №16. - С. 1-23.
- 6.Якиманская И.С. Принципы, построения образовательных программ и личностное развитие учащихся / Якиманская И.С. // Вопросы психологии. - 1999. - №3 - С. 39-47.
- 7.Лазарев В.С. Проблемы понимания психического развития в культурно-исторической теории деятельности / Лазарев В.С. // Вопросы психологии. - 1999. - №3. - С.18-27.
- 8.Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Роджерс К. / Пер. с англ. / общ. ред. и предисл. Исениной Е.И. - М.: Изд. группы Прогресс, Универс, 1994. - 480 с.

Определены показатели становления студента как субъекта деятельности. Показаны необходимые условия для становления студента субъектом педагогического взаимодействия.

The certain factors of the formation of the student as subject to activity. Necessary conditions are shown for formation of the student by subject of the pedagogical interaction.